

Education at a Glance 2014

Eksternt sammendrag

Education at a Glance (EaG) er OECDs årlige indikatorrapport for utdanningssektoren. Den gjør det mulig å sammenligne Norge med andre OECD-land når det blant annet gjelder bruk av ressurser til utdanning, deltakelse i utdanning og resultater av utdanning. Her er noen av de viktigste resultatene i Education at a Glance 2014:

- Deltakelsen i utdanning er høy for de aller yngste i Norge. I gjennomsnitt deltar 70 prosent av alle 3-åringene i OECD-landene i barnehage. Norge ligger godt over gjennomsnittet med 95 prosent. Bare fem andre OECD-land har like høy eller høyere barnehagedeltakelse for denne aldersgruppen.
- Blant de nordiske landene har Norge lavest antall forventede år tilbrakt i utdanning fra fem års alder (17,9 år i Norge mot minst 19 år i de andre nordiske landene). Deltakelse i utdanning for 20-29-åringene er 30 prosent i Norge, og dette er mindre enn i resten av Norden.
- Voksne mellom 25 og 64 år deltar i større grad i formell utdanning og/eller i andre organiserte opplæringsaktiviteter enn i de fleste andre OECD-land. Norge utmerker seg som et av landene som gir gode muligheter til utdanning og opplæring også for voksne med lav utdanning og svake ferdigheter.
- Norge har høyere ressursbruk per elev/student enn gjennomsnittet i OECD. Dette gjelder både i grunnopplæringen og høyere utdanning.
- Norge er blant landene med lavest gjennomføring i videregående opplæring. I Norge har 72 prosent fullført og bestått etter fem (studieforberedende) eller seks år (yrkesfaglige programmer). I gjennomsnitt i OECD har 87 prosent av elevene gjennomført to år etter normert tid. Det er særlig på yrkesfaglige utdanninger at gjennomføringen er lav i Norge. Her gjennomfører 60 prosent av norske elever innen to år etter normert tid, mot 79 prosent i gjennomsnitt i OECD.
- Antall personer som oppnår studie- eller yrkeskompetanse, i forhold til den samlede befolkningen, er likevel høyere i Norge enn snittet i OECD. Det skyldes gode muligheter til å vende tilbake og fullføre opplæringen som voksne, for eksempel gjennom praksiskandidatordningen. Norge ligger derfor over OECD-snittet, når det gjelder andelen voksne som har oppnådd en videregående utdanning.
- I Norge er det mindre forskjeller i 15-åringers mattrerresultater mellom elever med ulik sosial bakgrunn enn i de fleste andre land.
- Norge har større fallende sosial mobilitet og mindre stigende sosial mobilitet i utdanningssystemet enn mange andre land. Det vil si at flere nordmenn tar mindre utdanning enn foreldrene gjorde, sammenliknet med andre land. Samtidig tar færre mer utdanning enn foreldrene gjorde, i forhold til snittet i OECD.
- Norske lærere har høyere begynnerlønn enn gjennomsnittet i OECD, men lavere topplønn.
- Lærere i Norge bruker færre timer på undervisning, men har flere timer arbeid totalt enn snittet for lærere i OECD.
- Tre fjerdedeler av landene i undersøkelsen har obligatorisk etter- og videreutdanning for lærere i barnehage, grunnskole og videregående skole.
- Et flertall av landene har lærerutdanning på masternivå for lærere som skal undervise på ungdomsskolen.

Noen hovedfunn

Ressursbruk, utdanningsnivå og deltakelse

Norge har OECDs tredje høyeste ressursnivå i utdanningssektoren, målt som årlig utgift per elev eller student korrigert for ulik kjøpekraft i landene i 2011. Det er ingen OECD-land som bruker mer offentlige midler på utdanning enn Norge. Sett i forhold til Norges økonomiske evne (BNP for fastlands-Norge), ligger ressursbruken på utdanning også over gjennomsnittet for OECD-landene.

Noen få land, og i særdeleshet USA, bruker mer ressurser enn Norge på høyere utdanning. Disse landene har gjerne mye privat finansiering av høyere utdanning, gjennom studieavgifter. Norge er blant landene med minst privat innslag i utdanningssektoren, både når det gjelder privatskoler og privat finansiering av offentlige og private utdanningsinstitusjoner. Unntaket er barnehagesektoren, der Norge er blant de 10 landene med størst privat innslag i OECD.

Med unntak av fire OECD-land (Danmark, Island, Italia og Ungarn) har utgifter per elev i grunnskolen og i videregående opplæring økt siden 2005. I Norge har realveksten vært på 10 prosent, mot 17 prosent i gjennomsnitt for OECD-landene. Innen høyere utdanning har syv OECD-land, deriblant Norge, kuttet i utgiftene per student siden 2005. Nedgangen på to prosent i Norge skyldes at antall studenter har vokst raskere enn utgiftene. I OECD-landene under ett har det vært en realvekst på 10 prosent.

Utdanningsnivået i Norge ligger over gjennomsnittet i OECD, men ikke helt i toppen. Deltakelsen i formell utdanning i Norge er høy for barn og ungdom, men lavere enn i land vi pleier å sammenligne oss med for befolkningen over 20 år. I Norge deltar voksne mellom 25 og 64 år i større grad i formell utdanning og/eller i andre organiserte opplæringsaktiviteter enn i de fleste andre OECD-land.

Gjennomføring i videregående opplæring

Tallet på norske ungdommer og voksne som hvert år oppnår studiekompetanse eller fagbrev, er relativt høyt sammenlignet med andre OECD-land (sett i forhold til befolkningsstørrelsen). Dette skyldes gode muligheter til å vende tilbake og fullføre opplæringen som voksne, for eksempel gjennom praksiskandidatordningen. Norge ligger derfor over OECD-snittet for andelen voksne som har fullført videregående utdanning.

Norge er likevel blant landene med lavest gjennomføring i videregående opplæring. I gjennomsnitt for de 29 landene som har levert data, fullfører og består 72 prosent av elevene på normert tid. I Norge fullfører og består 57 prosent av elevene i videregående opplæring på normert tid, og bare to land har lavere gjennomføring. Høyest gjennomføring på normert tid finner vi i Korea og Japan, med henholdsvis 95 og 94 prosent, fulgt av Irland, Slovakia og Israel med 88-90 prosent. Luxembourg ligger sist med kun 40 prosent.

OECD publiserer også tall på andelen elever som fullfører to år etter normert tid. Dette får store utslag på andelen elever som gjennomfører i land der det er vanlig å "dumpe" (Luxembourg), eller land der det er vanlig å fullføre utdanningen som voksne (de nordiske landene). Andelen som fullfører videregående opplæring øker til 87 prosent i OECD sett under ett, mens Norge ligger på 72 prosent. Av de 16 landene som har levert tall på dette, har bare Island svakere gjennomføring målt to år etter normert tid.

Deltakelse og fullføring i høyere utdanning

77 prosent av unge voksne i Norge vil sannsynligvis starte på et høyere utdanningsprogram. Dette er omtrent som OECD-snittet, som er på 76 prosent. Mens vi på mesteparten av 2000-tallet så at rekruttering til høyere utdanning stagnerte eller gikk ned i Norge, så vi en betydelig økning i 2011-utgaven av Education at a Glance. Dette høye nivået har blitt opprettholdt de siste tre årene. Økningen i andelen som går inn i høyere utdanning kom høsten 2008, altså før finanskrisen. OECD-området som helhet opplevde også en økning, som nå har stabilisert seg.

Når det gjelder valg av fagfelt, skiller Norge seg fra OECD-snittet ved at flere av de nye studentene i Norge tar helsefag og pedagogiske fag, og at færre tar realfag enn snittet i OECD.

Antall personer som avlegger en grad for første gang tilsvarer 42 prosent av et årskull i Norge (kandidatproduksjon). Dette er under snittet i OECD, som ligger på 50 prosent. Alle OECD-landene har hatt en klar økning i kandidatproduksjonen fra 1995 til 2012. Økningen har imidlertid kommet på ulike tidspunkt for de ulike landene. I likhet med Danmark og Finland opplevde Norge kraftigst økning i begynnelsen av perioden. Etter dette har andelen av et årskull som avlegger en grad for første gang gått noe ned i Norge.

Utdanning, arbeidsmarkedstilknytning og andre sammenhenger

I Norge har vi relativt små lønnsforskjeller og det medfører at vi har mindre spredning enn de aller fleste andre land mellom inntekter i forskjellige utdanningsgrupper. Det innebærer at det er relativt lite å vinne økonomisk ved å velge høyere utdanning, sammenliknet med mange andre land.

I OECD-området er det større økonomisk avkastning av høyere utdanning enn av videregående opplæring. I Norge er det motsatt. Det skyldes en veldig høy avkastning av de tradisjonelle yrkesfagene i videregående opplæring, og relativt lav avkastning av høyere utdanning.

Utdanning fører til en bedre arbeidsmarkedstilknytning. Sysselsettingen stiger generelt med personens utdanningsnivå. Norge har OECDs høyeste sysselsetting for de med høyere utdanning i alderen 25-64 år, med over 90 prosent. Blant de som har utdanning fra videregående skole er 81 prosent i arbeid, mens kun 65 prosent av de som ikke har utdanning utover grunnskolen er i arbeid. Utdanning er også assosiert med lav arbeidsledighet. De med høyere utdanning har 1,6 prosent arbeidsledighet. For de med videregående opplæring er tallet 2,3 prosent (begge lavest i OECD), mens det er 4,3 prosent arbeidsledighet for de som har grunnskole som høyeste utdanning.

Selv om vi har høy sysselsetting, er andelen kvinner i fulltidsjobb relativt lav i Norge. I Norge har bare 39 prosent av de yrkesaktive kvinnene i aldersgruppen 25-64 år en fulltidsjobb. Bare i Nederland er det færre yrkesaktive kvinner som jobber fulltid.

For første gang har Education at a Glance sett på sammenhengen mellom utdannings- og ferdighetsnivå, på den ene siden, og forhold som deltakelse i frivillighet og opplevelsen av å kunne påvirke samfunnsforholdene rundt seg på den andre. Opplevelsen av å kunne påvirke samfunnsforholdene henger sterkt sammen med både utdanning og ferdigheter, ved at personer opplever å ha større påvirkningsmuligheter jo høyere utdanning eller bedre ferdigheter de har. Utdanning og ferdigheter får faktisk større utslag i Norge enn i OECD i snitt. Nordmenn opplever generelt sett å ha større påvirkningsmuligheter enn i de fleste andre land.

Lærernes lønn, arbeidstid og undervisningstimer

For en godkjent lærer med minimumskvalifikasjoner (førskolelærer i barnehagen, lærer på barne- og ungdomstrinnet og adjunkt i videregående opplæring) er begynnerlønnen i Norge høyere enn OECD-snippet på alle trinn. Norge trekkes, sammen med Finland og Danmark, frem som land hvor begynnerlønnen er høyere enn OECD-snippet, samtidig som topplønnen er lavere enn OECD-snippet. Sammenlignet med andre yrkesaktive med høyere utdanning, kommer norske lærere relativt dårlig ut. I Norge tjener en lærer på barne- og ungdomstrinnet 71 prosent av gjennomsnittslønnen for andre høyt utdannede. Dette er lavere enn OECD-snippet.

Lærere i Norge bruker færre timer på undervisning, men har flere timer arbeid totalt enn snippet for lærere i OECD. Mens ungdomsskolelærere i OECD i gjennomsnitt har 1649 arbeidstimer i løpet av et skoleår, har norske ungdomsskolelærere 1688 timer. Av disse brukes i gjennomsnitt 663 til undervisning, mot 694 i OECD. Dette er basert på tall fra de sentrale avtalene.

Antall lovfestede undervisningstimer i norsk grunnskole ligger litt over gjennomsnittet i OECD. Norge plasserer seg over land som Finland og Sverige, og rett under Danmark. Mens Norge og Danmark har tiårig grunnskole, har Finland og Sverige niårig. Ni år er vanligste varighet for grunnskolen i OECD. Når det gjelder relativ fordeling av timene på ulike fag, bruker Norge mer tid på religionsundervisning og noe mer på lesing, skriving og litteratur, kunstfagene og kroppsøving enn de fleste OECD-land.

Årets utgave av *Education at a Glance* inneholder informasjon om lærerutdanninger og etter- og videreutdanning for lærerne i OECD-landene. Et flertall av landene har lærerutdanning på masternivå for lærere som skal undervise i ungdomsskolen eller på studieforbereende linjer i videregående skole. En tredjedel av landene har masterutdanning for barneskolelærere, men bare noen få har masterutdanning for barnehagelærere.

Tre fjerdedeler av landene har krav om obligatorisk etter- og videreutdanning for ungdomsskolelærere. Andelen er omtrent lik for lærere som underviser på andre nivåer. Det er kun seks land hvor det ikke er noe krav til etter- og videreutdanning for ungdomsskolelærere, deriblant Norge, Danmark og Sverige.